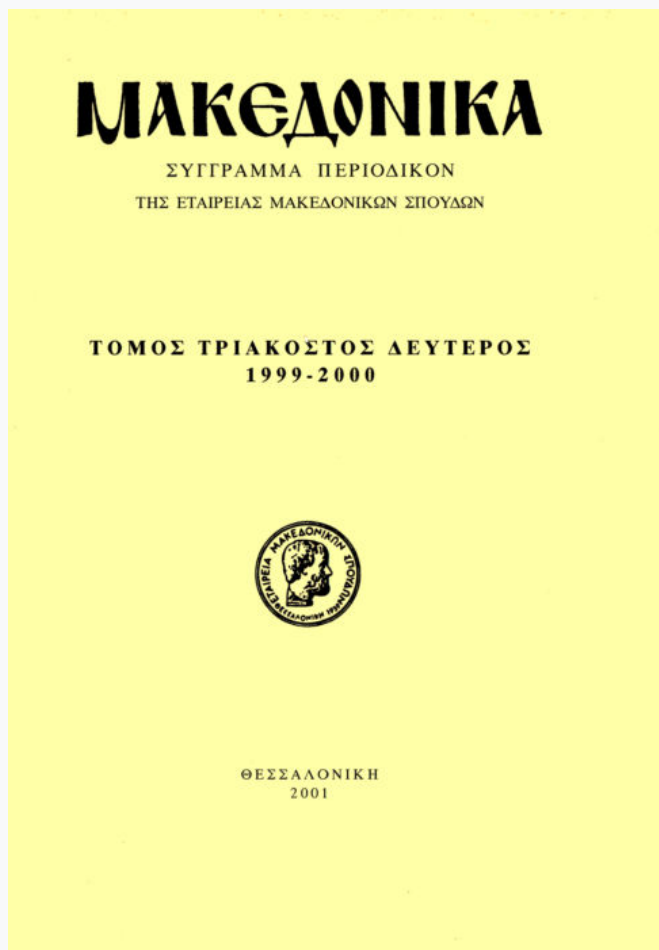

Μακεδονικά

Τόμ. 32, Αρ. 1 (2000)

Οι τουρκικές συνοικίες-χωριά και ο τουρκικός πληθυσμός της υποδιοίκησης Λαγκαδά κατά το έτος 1914

Πασχάλης Βαλσαμίδης

doi: [10.12681/makedonika.182](https://doi.org/10.12681/makedonika.182)

Copyright © 2014, ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΑ

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Βαλσαμίδης Π. (2000). Οι τουρκικές συνοικίες-χωριά και ο τουρκικός πληθυσμός της υποδιοίκησης Λαγκαδά κατά το έτος 1914. *Μακεδονικά*, 32(1), 515–521. <https://doi.org/10.12681/makedonika.182>

ΟΙ ΤΟΥΡΚΙΚΕΣ ΣΥΝΟΙΚΙΕΣ-ΧΩΡΙΑ ΚΑΙ Ο ΤΟΥΡΚΙΚΟΣ ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ ΤΗΣ ΥΠΟΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΛΑΓΚΑΔΑ ΚΑΤΑ ΤΟ ΕΤΟΣ 1914

Στις αρχές του 19ου αιώνα η Μακεδονία βρισκόταν ακόμη κάτω από την οθωμανική αυτοκρατορία. Διοικητικά διαιρούνταν σε τρία βιλαέτια: Θεσσαλονίκης, Μοναστηρίου και Κοσσυφοπεδίου ή Κοσόβου. Το βιλαέτι Θεσσαλονίκης διαιρούνταν σε τρία σαντζάκια: Θεσσαλονίκης, Σερρών και Δράμας. Το σαντζάκι Θεσσαλονίκης αποτελούνταν από 14 καζάδες: Θεσσαλονίκης, Κατερίνης, Βεροίας, Βοδενών (Εδέσσης), Γιαντισών, Καρατζόβας, Τιτφεσίου, Γευγελής, Δοϊράνης, Αβρέτ-Χισάρ (Κιλκίς), Λαγκαδά, Πολυγύρου, Αγίου Όρους, και Στρωμνίτσας¹. Μετά την απελευθέρωση της Μακεδονίας (1912-1913), τον Νοέμβριο του 1912, διαιρέθηκε σε τρεις νομούς: Θεσσαλονίκης, Κοζάνης και Δυτικής Μακεδονίας (Φλώρινας)². Ο νομός Θεσσαλονίκης αποτελούνταν από οκτώ υποδιοικήσεις: Θεσσαλονίκης, Κατερίνης, Βεροίας, Εδέσσης (διοικητικά τμήματα Καρατζόβας και Νότιας), Γιαντισών, Κιλκίς (διοικητικά τμήματα Κάτω Θεοδωρακίου και Αρχαγγέλων), Λαγκαδά και Χαλκιδικής³.

Η παρούσα μελέτη εξετάζει τις τουρκικές συνοικίες και τον τουρκικό πληθυσμό της υποδιοίκησης Λαγκαδά κατά το έτος 1914. Βασίζεται σε μία ανέκδοτη στατιστική που φυλάσσεται στο Ιστορικό Αρχείο Μακεδονίας και περιέχεται στον υπ' αριθμόν 51 φάκελο της Γενικής Διοικήσεως της Μακεδονίας. Η στατιστική φέρει τον τίτλο *Πίναξ τῶν τουρκικῶν συνοικισμῶν τῆς διοικητικῆς περιφερείας Λαγκαδᾶ*. Συντάχθηκε την 5η Απριλίου του 1914 στη Θεσσαλονίκη από τον επιθεωρητή των δημοτικών σχολείων Λαγκαδά Κ. Σ. Δραγιώτη. Στην εν λόγω στατιστική αναφέρονται συνολικά 95 συνοικισμοί (μαχαλάδες)-χωριά, στους οποίους κατοικούσαν συνολικά 20.931 Τούρκοι⁴.

Η υποδιοίκηση Λαγκαδά βρισκόταν βορειοανατολικά της Θεσσαλονίκης και κατελάμβανε το νοτιοδυτικό τμήμα του Κιλκίς με έδρα την πόλη του Λαγκαδά. Από

1. Βλ. Χ. Πούλιος, «Διοικητική διαίρεσις τῆς Μακεδονίας», *Μακεδονικόν Ἡμερολόγιον* (Παμμακεδονικοῦ Συλλόγου) ἔτος Δ' 1911, ἐν Ἀθήναις 1911, σσ. 162-163. Στατιστικὴ τοῦ βιλαετίου Θεσσαλονίκης, ἐν Ἀθήναις 1910· Α. Χαλκιόπουλος, *Ἡ Μακεδονία, ἔθνολογικὴ στατιστικὴ τῶν βιλαετίων Θεσσαλονίκης καὶ Μοναστηρίου*, ἐν Ἀθήναις 1910· Κ. Karpat, *Ottoman Population 1830-1914, Demographic and Social Characteristics*, University of Wisconsin Press, 1985.

2. Χ. Παπαστάθης, *Ἡ διοικητικὴ ὁργάνωσις τῆς Μακεδονίας μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσίν της* (λόγος πανηγυρικός που ἐκφωνήθηκε κατὰ τὸν εορτασμό της ἐπετείου ἀπελευθερώσεως τῆς Θεσσαλονίκης καὶ τοῦ ἔτους του '40 τὴν 26η Ὀκτωβρίου 1995 στὴν αἴθουσα τελετῶν τοῦ Πανεπιστημίου), Θεσσαλονίκη 1996, σ. 22.

3. ΓΙΑ ΤΗ ΓΕΝΙΚΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ βλ. *Γενικὴ Διοίκησις Μακεδονίας Συλλογὴ ὁργανικῶν διατάξεων, ἐγκυκλίων, διαταγῶν καὶ ὁδηγιῶν τοῦ Γενικοῦ Διοικητοῦ Μακεδονίας ἐκδοθεῖσαι κατὰ τὸ ἔτος 1914*, ἐν Θεσσαλονίκῃ 1914.

4. Ο επιθεωρητής εκ παραδρομῆς παρουσιάζει τους Τούρκους κατοίκους της υποδιοίκησης να ἀνέρχονται στους 20.951.

επιστολή του υποδιοικητή Λαγκαδά προς τον νομάρχη Θεσσαλονίκης με ημερομηνία 12 Ιανουαρίου 1914 πληροφορούμαστε για τον πληθυσμό της υποδιοίκησης: *καίτοι ο πληθυσμός της Έπαρχίας ήμων αποτελούμενος εκ 43 χιλιάδων κατοίκων περίπου εξ ών τὰ 2/3 σχεδόν είναι Όθωμανοί και ελάχιστοι βούλγαροι ήτοι περί τὰς 40 οικογενείας εν Λιγκοβάνη*⁵. Εδώ να σημειώσουμε ότι οι Τούρκοι πολλές φορές απέφευγαν για λόγους θηροκονειακούς στις απογραφές να δηλώνουν τις γυναίκες και τις θυγατέρες τους, με αποτέλεσμα ο αριθμός τους να φαίνεται μικρότερος από τον πραγματικό.

Η υποδιοίκηση Λαγκαδά διαιρούνταν σε τέσσερις δήμους: Λαγκαδά⁶, Σωχού, Ζαγκλιβερίου και Λιγκοβάνης, οι οποίοι περιελάμβαναν ελληνικά και τουρκικά χωριά και συνοικισμούς. Στη μελέτη μας διατηρούμε την ορθογραφία και τις ονομασίες των συνοικισμών και των κοινοτήτων⁷ όπως καταγράφονται στη στατιστική, ενώ μέσα σε παρένθεση αναφέρουμε την επικρατήσασα ελληνική ονομασία. Οι Τουρκικές συνοικίες-χωριά ήταν οι παρακάτω:

α. Δήμος Λαγκαδά⁸: Κουτσουκστή (Βαθύλο) (63 άτομα), Κάργα (Κορώνεια) (124), Χαντζή (Πέντε Βρύσες) (178), Ιραμασλή (Όσσα) (159), Τζαμί (Πολυδένδρι) (71), Καρά Όμπασα (Ασπροράχη) (185)⁹, Κορφαλού (Ανάλυση) (230), Καταϊκάρι (Γαλήνη) (70), Μπουλαϊλή (Δρυιά, Προφήτου) (270), Καρατζαλή, Δαουτλή, Νεμπή μαχαλές (συνολικά 158 άτομα)¹⁰, Σαριγάρ (Χρυσανγή) (478) και Σαράϊ (Σχολάρι) (97). Καταγράφονται συνολικά 14 συνοικισμοί-χωριά και 2.083 άτομα.

β. Δήμος Σωχού¹¹: Αϊβαλίκ, Ασίρ, Καϊρέκ (συνολικά 642 άτομα), Καρατζαλή (202), Αϊδανλή (160), Ρουμλού (180)¹², Γκιρμπίτς (Κρυονέρι) (980), Γκιουβέλεζα (Φιλαδέλφι) (230), Γενή μαχαλά (47), Καρά-Τασλή, Τζαμί μαχαλές, Ντερέ μαχαλές,

5. Ιστορικό Αρχείο Μακεδονίας, Γενική Διοίκηση Μακεδονίας (στο εξής ΙΑΜ, ΓΑΜ), φακ. 16, έγγραφο του υποδιοικητού Λαγκαδά προς τον νομάρχη Θεσσαλονίκης, Λαγκαδάς, 12 Ιανουαρίου 1914.

6. Για τον Λαγκαδά βλ. Ν. Κοσμάς, «Ο Λαγκαδάς, Ιστορία-λαογραφία, Θεσσαλονίκη 1968· του ίδιου, «Τό γλωσσικό ιδίωμα του Λαγκαδά» Μακεδονικά 12 (1972) 317-359· Η. Γεωργιάδης, «Ανθεμίδς (Λαγκαδάς)», Μακεδονικόν Ήμερολόγιον (Παμμακεδονικού Συλλόγου) έτος Γ' 1910, εν Άθηναις 1909, σσ. 318-323· Β. Δημητριάδης, «Φορολογικές κατηγορίες των χωριών Θεσσαλονίκης κατά την τουρκοκρατία», Μακεδονικά 20 (1980) 405, 429-430, 453-457.

7. Για τις μετονομασίες των κοινοτήτων βλ. κυρίως Πίναξ μετονομασιών προσφυγικών συνοικισμών Μακεδονίας, Θεσσαλονίκη 1926· Πίναξ Μετονομασθεισών κοινοτήτων και συνοικισμών του κράτους, Άθηναι 1929· Στοιχεία συστάσεως και εξέλιξεως των δήμων και κοινοτήτων, 18, νομός Θεσσαλονίκης (Έκδοσις της Κεντρικής Ένώσεως Δήμων και Κοινοτήτων της Ελλάδος), Άθηναι 1962.

8. Στον δήμο Λαγκαδά υπάγονταν ακόμη οι κοινότητες: Λαγκαδά, Αρακλή (Ηράκλειο), Άγιος Βασίλειος, Βισώκα (Όσσα), Γιουβέσσα (Άσσηρος), Γκινόικα (Παλαιόχωρα, Άσσηρος), Γενίκοι (Κριθιά), Καβαλλάρι, Κλείσαλι (Προφήτης), Μπαλάφτσα (Κολχικό), Σαράτσι (Περβολάκι), Στάνοβο (Καβνάλι) και Τούμπα.

9. Οι έξι συνοικισμοί ονομάζονταν Γιόλουτσου μαχαλάδες (Εξάλοφος, Όσσα).

10. Οι συνοικισμοί Καρατζαλή, Δαουτλή και Νεμπή μαχαλές ονομάζονταν Νεμπή μαχαλάδες (Δαφνούτα, Προφήτη).

11. Στον δήμο ανήκαν ακόμη οι εξής κοινότητες: Σωχός, Ασπροβάλτα, Βρασνά, Μασλάρ (Αρέθουσα), Μεγάλα Μπεσίικα (Μεγάλη Βόλβη), Μικρά Μπεσίικα (Μικρή Βόλβη), Μπέροβα (Βερίσκο), Στεφανινά, Σταυρός και Χωρούδα.

12. Οι πρώτοι έξι συνοικισμοί ονομάζονταν Αϊβαλίκ Ντερέ μαχαλάδες (Κυδωνιά).

Πουρνάρ-Μπασή, Μεμενλή, Καμπουλού, Τσαλή μαχαλές (συνολικά 1.186 άτομα)¹³, *Τσεσμέ μαχαλές* (Κοκκινόχωρι), *Κοντζά Αγλέρ, Τζαμί μαχαλές, Δερελή* (Ποτάμι), *Μαντεσχέρ* (συνολικά 316 άτομα)¹⁴, *Καβάκι* (Λευκούδα) (164), *Καρά-Ομερλή* (Λοφίσκος) (645), *Λάντζια* (Λίμνη) (85), *Μαύροβο* (Μαυρούδα) (151), *Νούδα* (Ασκός) (204), *Σούλοβον* (Σκεπαστό) (50), *Τσερνίκη* (Αρετή) (85), *Τσαλή μαχαλάδες* (Νυμφόπετρα) (286) και *Φλαμούρι* (1.385). Σημειώνονται συνολικά 30 συνοικισμοί-χωριά και 6.998 άτομα.

γ. Δήμος *Ζαγκλιβερίου*¹⁵: *Αλανλή μαχαλές* (Πλατεία) (325), *Αγισελή μαχαλές* (Μεσοπόταμο, Νέας Απολλωνίας) (80), *Ακ-Τοπράκ μαχαλές* (Ασπρόχωμα) (120), *Γε-κρέν μαχαλές* (Μεσόκωμο) (125), *Γουμενίτς μαχαλές* (Στίβος) (80), *Εγγί Μπουτζάκ* (Νέα Απολλωνία) (1.050), *Ισά-Ομπασα μαχαλές* (Γερακιά, Μαραθούσας) (120), *Καρί-γκιόλ μαχαλές* (Καλαμωτό) (280), *Κουλακτσελή μαχαλές* (Χαραυγή) (75), *Κεζενλή* (Κιζλί) *μαχαλές* (Παρθένιο) (260), *Ντερέ-μαχαλές* (135), *Ογκρέκ μαχαλές* (Περιστερώνα) (385), *Κάτω Ραβνά* (Μαραθούσσα) (558), *Σουφακλάρ μαχαλές* (Αγγελοχώρι, Μαραθούσας) (85), *Κεκρέν-Βερμεζλή μαχαλές* (Ξερόρεμα, Νέας Απολλωνίας) (81), *Χατζηλάρ μαχαλές* (Ξηροκρήνη, Νέας Απολλωνίας) (250) και *Χασήλ-Τσακλή μαχαλές* (Κρεμαστό, Νέας Απολλωνίας) (104). Αναφέρονται συνολικά 17 συνοικισμοί-χωριά και 4.113 άτομα.

δ. Δήμος *Λιγκοβάνης* (Ξυλόπολη)¹⁶: *Γενή μαχαλές* (Λειψύδρι) (166), *Κιουλεξή* (Πυργωτός) (185), *Κλέπε* (Λευκοχώρι) (938), *Καραντζάκιοι* (Καρτερές) (908), *Λαχανάς* (730), *Δουδαρλή* (Παγοχώρι) (240), *Βογλού* (Άνω Χωριό) (85), *Παζαρλή* (Μελάνθι) (240), *Αχμετλή* (Παλαιόκαστρο) (80), *Ογουρλού* (Κάτω Χωριό) (200), *Οσμανλή Ντερέ* (Βάθεια) (40), *Ραμαζανλή* (Δασοπότι) (70), *Ζλάτινα* (Μελάνθι) (75)¹⁷, *Ινανλή* (Ακροποταμιά) (135), *Σαχινλή* (Χελιδονιά) (61), *Ινσιαχλάρ* (Χρυσόπετρα) (109), *Καρατζά-Αλή* (Χρυσόπετρα) (166), *Τζεβαπλή* (Λαοδική) (108), *Χαϊδαρλή* (Χρυσόπετρα) (61), *Σαρί-τζαλή* ή *Ομουρλού* (Χρυσόπετρα), *Σαδικλή* ή *Ιβραχίμ Δερελή* (Χρυσόπετρα) (συνολικά 109 άτομα), *Αϊτζιλάρ* (Πευκοχώρι) (118), *Τζουμά μαχαλές* (Κατάπετρα) (172), *Καρά Βελιχέρ* (53)¹⁸, *Καρά Κοντζαλή* (114), *Καρα-τζαλή* (Χρυσόπετρα) (108), *Κραν* (Ρευματάκια) (185), *Τζαμί μαχαλάδες* (281)¹⁹, *Σαλτικλή μαχαλές* (Καλόκαστρο) (223), *Σεβρηή μαχαλές* (Βουνοχώρι, Επιταλόφου) (153), *Στεφάνια* (562), *Τσοκαλή* (Περιστέρι) (130) και *Χαντζή Μπαϊραμλή* (Θεοδόσια) (932). Καταγράφονται συνολικά 33 συνοικισμοί-χωριά και 7.757 άτομα.

13. Οι συνοικισμοί *Καρά Τασλή, Τζαμί μαχαλές, Ντερέ μαχαλές, Πουρνάρ Μπασή, Μεμενλή, Καμπουλού* και *Τσαλή μαχαλές* ονομάζονταν *Γανί μαχαλάδες* (Ασκός).

14. Έφεραν την ονομασία *Γιουλτζούκ μαχαλάδες* (Μικροκάμη).

15. Στον δήμο *Ζαγκλιβέριου* υπάγονταν ακόμη οι κοινότητες: *Ζαγκλιβέρι, Αδάμ, Αρδαμέρι, Βερινός* (Νικομηδινό), *Γκιόλμπαση* (Ακρολιμνιά, Προφήτου), *Γερακαρού* ή *Δογαντζή, Κοκκαλού, Λειβάδαιο* (Λιβάδι), *Λέβεν* (Βασιλούδι), *Λαγκαδικία, Λουτζία* (Αγιασμάτι, Γερακαρού), *Μόδι, Ντερέ μαχαλές* (Πλατανοχώρι), *Περιστερά, Παζαρούδα* (Απολλωνία), και *Σιρόλογος* (Αγγελοχώρι, Μαραθούσας) (Μετόχι Μονής Εσφυγμένου).

16. Στη δικαιοδοσία του δήμου ανήκαν ακόμη οι εξής κοινότητες: *Λιγκοβάνη* (Ξυλόπολη), *Γιαννί* (Βελισσάριο, Καρτερών), *Ζάροβα* (Νικόπολη) και *Στεφάνια*.

17. Οι συνοικίες *Δουδαρλή, Βογλού, Παζαρλή, Αχμετλή, Ογουρλού, Οσμανλή Ντερέ, Ραμαζανλή* και *Ζλάτινα* ονομάζονταν *Λουτίτζα μαχαλάδες* (Μελάνθι).

18. Οι παραπάνω έντεκα συνοικισμοί ονομάζονταν *Μπαϊράμ Ντερέ μαχαλάδες* (Περιστέρι).

19. Ονομάζονταν *Οτμανλή μαχαλάδες* (Μαυροράχη).

Το διάστημα 1913-1914 εγκαταστάθηκαν στη Μακεδονία πρόσφυγες από τη Θράκη, τη Μικρά Ασία, τη Βουλγαρία και τον Καύκασο, ενώ το 1914²⁰ αρχίζει και η μαζική φυγή των Τούρκων προς την Τουρκία²¹. Από επιστολή του υποδιοικητή Λαγκαδά προς τον νομάρχη Θεσσαλονίκης, με ημερομηνία 10 Μαρτίου 1914, πληροφορούμαστε ότι οι Τούρκοι πούλησαν τα πράγματά τους και εγκατέλειψαν ολόκληρη χωριά της υποδιοίκησης και κατέφυγαν στην Τουρκία²². Σ' αυτά τα χωριά εγκαταστάθηκαν Έλληνες πρόσφυγες²³.

Οι Τούρκοι κάτοικοι της υποδιοίκησης Λαγκαδά επιδίωξαν κυρίως στη γεωργία και την κτηνοτροφία. Ζούσαν ειρηνικά μαζί με τους Έλληνες, ασκώντας ελεύθερα τα θρησκευτικά τους καθήκοντα και απολάμβαναν την κοινωνική τους ελευθερία έως

20. Α. Πάλλης, *Στατιστική μελέτη περί των φυλετικών μεταναστεύσεων Μακεδονίας και Θράκης κατά την περίοδο 1912-1924*, Αθήνα 1925, σ. 6. Ο Α. Πάλλης υπολογίζει ότι από την Ελληνική Μακεδονία μετανάστευσαν (1914) 100.000-115.000 Μουσουλμάνοι στην Τουρκία.

21. Για τις μεταναστεύσεις των Τούρκων βλ. Σ. Πελαγίδης, *Προσφυγική Ελλάδα (1913-1930). Ο πόνος και η δόξα*, Θεσσαλονίκη 1997, σσ. 113-130· του ίδιου, «Μετακινήσεις πληθυσμών μετά τους βαλκανικούς πολέμους. Η περίπτωση των Μουσουλμάνων της Μακεδονίας (1913-1914)», *Ελληνική Ιστορική Εταιρεία. Πρακτικά ΙΖ' Πανελληνίου Ιστορικού Συνεδρίου (31 Μαΐου - 2 Ιουνίου 1996)*, Θεσσαλονίκη 1997, σσ. 317-332.

22. ΙΑΜ, ΓΑΜ, φακ. 16, έγγραφο του υποδιοικητού Λαγκαδά προς τον νομάρχη Θεσσαλονίκης, Λαγκαδάς, 10 Μαρτίου 1914.

23. Τα χωριά που εγκατέλειψαν οι Τούρκοι και εγκαταστάθηκαν πρόσφυγες ήταν τα εξής: Λαχανάς 32 οικογένειες (160 άτομα) από το Κάρς και την Τιφλίδα, Αϊβαλί (Κυθονιά) 20 οικογένειες (59) από το Ορτάκιοι Βουλγαρίας, Σεράι (Σχολάρι) 51 οικογένειες (221), Μαύροβο (Μαυρουδά) 2 οικογένειες (6) από την Στράντζα από τη Θράκη και 2 άτομα από το Ικόνιο, Κοτσάκι (Γαλήνη) 6 οικογένειες (30) από τη Ραιδεστό, τις Σαράντα Εκκλησιές και την Στράντζα, Τσερνίχ (Αρετή) 15 οικογένειες (68) από την Στράντζα και 17 οικογένειες (65) από το Κάρς, Σούλιοβο (Σκεπαστό) 47 οικογένειες (128) από την Αγχιάλο και 24 οικογένειες (124) από το Κάρς, Καρατσάλη (Κορώνη) 21 οικογένειες (98) από την Ραιδεστό, Κιουλελί (Πυργωτός) 41 οικογένειες (187) από τη Χαριούπολη, Γουμέντσα (Στίβος) 11 οικογένειες (37) από τη Σαμψούντα, Γερακαρού 50 οικογένειες (224) από το Λουλέ Μπουργάζ και τις Σαράντα Εκκλησιές, Νούδα (Ασκός) 33 οικογένειες (138) από το Γενί Μποχτσάλη (Μικρά Ασία), Κορφαλόν 61 οικογένειες (228) από τα Μάλγαρα, 8 οικογένειες (33) από την Σμύρνη και 2 οικογένειες (9) από το Κάρς, Γκιοβέζνα (Φιλαδέλφι) 33 οικογένειες (93) από την Καλλιόλη, 6 οικογένειες (21) από τη Νικόπολη, τις Σαράντα Εκκλησιές και την Ξάνθη, Τσαλή Μαχλέ (Νημόβρετρα) 69 οικογένειες (256) από την Αδριανούπολη, Μπαλάφτσα (Κολχικό) 15 οικογένειες (54) από την Αδριανούπολη, Ζάροβο (Νικόπολη) 126 οικογένειες (445) από τη Θράκη, Λαγκαδά 94 οικογένειες (368) από την Αδριανούπολη και τη Βιζύη, 12 οικογένειες (41) από τη Σαμψούντα και μία οικογένεια (5) από την Ξάνθη, Δογαντζίκι (Γερακαρού) 21 οικογένειες (96) από τις Σαράντα Εκκλησιές, Καβαλλάρι 55 οικογένειες (228) από το Μπαμπά Εσκι, Παζαρούδα (Απολλώνια) 32 οικογένειες (148) από τη Θράκη, Λαγκαδίκια 49 οικογένειες (235) από τη Στράντζα, τη Ραιδεστό και το Λουλέ Μπουργάζ, Σωχός 2 οικογένειες (6) από το Σαράι και στο Λούντσκ (Αγιασμάτι) 23 οικογένειες (98) από το Σχολάρι. Κατέφυγαν από τη Θράκη συνολικά 786 οικογένειες (3.148), τη Μικρά Ασία 72 οικογένειες (272), τη Βουλγαρία 53 οικογένειες (158) και από τον Καύκασο 462 οικογένειες (462). Το σύνολο των προσφύγων που εγκαταστάθηκε στην υποδιοίκηση Λαγκαδά ανερχόταν σε 1.010 οικογένειες (4.040). Διατηρήθηκαν η ορθογραφία και οι ονομασίες των κοινοτήτων, όπως καταγράφονται στον πίνακα από την Επιτροπή Εγκαταστάσεως Προσφύγων. ΙΑΜ, ΓΑΜ, φακ. 64, 'Επιτροπή Έγκαταστάσεως Προσφύγων, Θεσσαλονίκη, 21 Αυγούστου 1914.

τη Μικρασιατική καταστροφή, οπότε υπογράφηκε η συνθήκη της Λωζάννης (1923)²⁴, η οποία τους ανάγκασε να μεταναστεύσουν οριστικά στην Τουρκία²⁵.

ΠΑΣΧΑΛΗΣ ΒΑΛΣΑΜΙΔΗΣ

24. Για τη συνθήκη της Λωζάννης βλ. *Πράξεις υπογραφείσας εν Λωζάννη τη 30 Ιανουαρίου καί τη 24 Ιουλίου 1923*, (εκ του Έθνικού τυπογραφείου), εν Αθήναις 1923. Σύμβασις περί τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν ἐλληνικῶν καὶ τουρκικῶν πληθυσμῶν Ἑλληνιστὶ καὶ Τουρκιστὶ (ὑπογραφείσα ἐν Λωζάννῃ τη 30ῃ Ἰανουαρίου 1923) καὶ αἱ δηλώσεις τοῦ ἀρχηγοῦ τῶν ἐλευθεροφρόνων κ. Ἰωάννου Μεταξά, ἐν Αθήναις 1924.

25. Για τους ανταλλάξιμους Τούρκους κατοίκους του Λαγκαδά βλ. Κ. Αγι, *Büyük mübadele. Türkiye'ye zorunlu göç (1923-1925)* [Η μεγάλη ανταλλαγή. Η υποχρεωτική μετανάστευση προς την Τουρκία (1923-1925)], İstanbul 1995, σ. 176. Σημαντικές πληροφορίες μας παρέχει επίσης ο Τούρκος δημοσιογράφος και συγγραφέας Raif Karpanoğlu στην αξιολογική μελέτη του που αναφέρεται και στους Τούρκους της υποδιοίκησης Λαγκαδά που εγκαταστάθηκαν στην Προύσα και στα γύρω χωριά της. Συγκεκριμένα 70 οικογένειες από το Σωχώ εγκαταστάθηκαν στο Görlükle, 95 οικογένειες στο İrfaniye (Ντασάρι) και 30 οικογένειες στο Özlüce (Εϊνέσι). Οι προερχόμενες από το Γκιρμπίτζ (Κρυονέρι) 220 οικογένειες εγκαταστάθηκαν στο Demirtaş (Ντεμιντεσί) και οι 15 οικογένειες στο Özlüce (Εϊνέσι). Από τα χωριά Τσαλή (Νυμφόπετρα), Καβάκι (Λευκοῦδα) και Νοῦδα (Ασκός), 80 οικογένειες εγκαταστάθηκαν στο Yaylacık (Γιαγλατσίκ). Στο Harmanlı ήλθε ολόκληρο το χωριό Παζαρλή (Μελάνθι), ενώ από τα χωριά Τζαμί (Ασκός) 40 οικογένειες και Τσολακλάρ (Πλατανοχώρι), 60 οικογένειες εγκαταστάθηκαν στο Seyran. Οι κάτοικοι που ξεκίνησαν από το Σαρίγιορ (Χρυσανγή) εγκαταστάθηκαν στην Çamlıca, ενώ οι 47 οικογένειες του Κατακάρι (Γαλήνη) στο Çaylı (Αναχώρι). Σε χωριά της Προύσας ακόμη εγκαταστάθηκαν πρόσφυγες στις κοινότητες Τσερνίκη (Αρετή), Δουδαρλή (Παγοχώρι), Ραμαζανλή (Δασοπότι) και Ογουρλού (Κάτω Χωριό), για τα οποία δεν γνωρίζουμε τον αριθμό των οικογενειών. Τέλος, Τούρκοι από την υποδιοίκηση Λαγκαδά εγκαταστάθηκαν στα χωριά: Karakoca (135 οικογένειες), Subaşı (10 οικογένειες), Kumkadi (10 οικογένειες), Ulubat, Karacaooba, Girsu, και Çesniir (Τσεσνεϊρ). Μας είναι όμως άγνωστος ο αριθμός των οικογενειών, καθώς και τα χωριά από οποία κατάγονταν οι πρόσφυγες. R. Karpanoğlu, *Bursa'da Mübadele (1923-1930 Yunanistan göçmenleri)* [Η ανταλλαγή στην Προύσα. (Οι πρόσφυγες από την Ελλάδα 1923-1930)], İstanbul 1999, σσ. 59-60, 120-122.

Συνολικὸν ἀριθμὸν Μαθητῶν . . . Ὑπολοίπων Μαθητῶν
 Πρὸς αὐτὸν
 ὁριστὸν ἀριθμὸν ὑποκαθίσταν ὡς ἐκφυγόντων ἀποστολῆς τοῦτο ἀναγράφεται

αὐτὸς αὐτὸς	Ὑποκαθίσταν	αὐτὸς αὐτὸς	Ὑποκαθίσταν
1 Κωνσταντῖνος	63	24 Σεμενταριε	4524
2 Κερκ	124	25 Κερκ-Ζαυρί	316
3 Χαντζῆ	178	26 Ὑψανὶ Μαχαζῆ	
4 Ἰωαννῶν	159	27 Κερκ Μαχαζῆ	
5 Ὑψανί	71	28 Σεμενταριε	
6 Κερκ-Εμμανουήλ	185	29 Μερνιχῆ	
7 Κερκ-Ζαυρί	230	30 Κερκ Μαχαζῆ	316
8 Κερκ-Ζαυρί	70	31 Ὑψανί	
9 Μερνιχῆ	270	32 Κερκ-Ζαυρί	
10 Κερκ-Ζαυρί	—	33 Ὑψανὶ Μαχαζῆ	
11 Κερκ-Ζαυρί	158	34 Σεμενταριε	
12 Μερνιχῆ	—	35 Μερνιχῆ	164
13 Κερκ-Ζαυρί	478	36 Κερκ-Ζαυρί	
14 Σεμενταριε	77	37 Σεμενταριε	
15 Κερκ-Ζαυρί	—	38 Κερκ-Ζαυρί	
16 Σεμενταριε	642	39 Σεμενταριε	
17 Κερκ-Ζαυρί	—	40 Κερκ-Ζαυρί	151
18 Κερκ-Ζαυρί	202	41 Κερκ-Ζαυρί	204
19 Κερκ-Ζαυρί	160	42 Κερκ-Ζαυρί	50
20 Κερκ-Ζαυρί	180	43 Κερκ-Ζαυρί	85
21 Κερκ-Ζαυρί	980	44 Κερκ-Ζαυρί	286
22 Κερκ-Ζαυρί	230	45 Κερκ-Ζαυρί	1885
23 Κερκ-Ζαυρί	17	46 Κερκ-Ζαυρί	325
	4524		9406

Όνοματα οικογενειών		Όνοματα οικογενειών	
Συνολικά	9406	Συνολικά	17026
47 Αρσένι Μεγάλη	80	44 Βαμβακί	70
48 Ανδριανού	120	45 Ζακύντα	75
49 Γεωργίου	125	46 Ίων	75
50 Βασιλείου	80	47 Σαχιν	6
51 Σπρί Μουσταφά	1050	48 Νουσεφάρ	109
52 Χαϊδουάν Μεγάλη	120	49 Καράφα-Σπρί	166
53 Χαϊρί-Γιουσέ	280	50 Ξιβασι	108
54 Χαϊδουάν	75	51 Χαϊ-Σαχιν	861
55 Χαϊδουάν	260	52 Χαϊ-Σαχιν	109
56 Χαϊ-Μεταχ	135	53 Χαϊ-Σαχιν	118
57 Βερνίκι	385	54 Χαϊ-Σαχιν	172
58 Χαϊ-Ραββα	558	55 Χαϊ-Σαχιν	53
59 Σουλεϊμάν Μεταχ	85	56 Χαϊ-Σαχιν	174
60 Χαϊ-Βερνίκι	81	57 Χαϊ-Σαχιν	108
61 Χαϊ-Σαχιν	250	58 Χαϊ-Σαχιν	185
62 Χαϊ-Σαχιν	104	59 Χαϊ-Σαχιν	281
63 Σινά Μεταχ	166	60 Χαϊ-Σαχιν	223
64 Χαϊ-Σαχιν	185	61 Χαϊ-Σαχιν	155
65 Χαϊ-Σαχιν	938	62 Χαϊ-Σαχιν	562
66 Χαϊ-Σαχιν	908	63 Χαϊ-Σαχιν	120
67 Χαϊ-Σαχιν	730	64 Χαϊ-Σαχιν	932
68 Χαϊ-Σαχιν	240	65 Χαϊ-Σαχιν	20151
69 Χαϊ-Σαχιν	85		
70 Χαϊ-Σαχιν	240		
71 Χαϊ-Σαχιν	80		
72 Χαϊ-Σαχιν	200		
73 Χαϊ-Σαχιν	10		
	17026		

Συνολικά 5 Νοεμβρίου 1914
Χαϊ-Σαχιν